

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 2 / 2021

I Helsingør Museumsforening er der ikke sket meget siden vores medlemsblad nr. 1 udkom i begyndelsen af februar 2021.

Foredragene har været aflyst sammen med generalforsamlingen og andre aktiviteter. Forsamlingsforbuddet på mere end 5 personer har gjort det umuligt at holde et fysisk bestyrelsesmøde.

Heldigvis er Museerne Helsingørs Årbog 2020 udkommet planmæssigt. Det er også glædeligt, at den nye museumschef, David Høyer, begyndte på sit nye job 1. marts 2021.

Christina Papsø Weber, der var konstitueret museumschef fra august 2020 til februar 2021, kom med en god nyhed i et interview i Helsingør Lokalradio (92,8) i begyndelsen af marts måned:

Kunst- og kulturlederuddannelsen – en diplomlederuddannelse ved Københavns Professionshøjskole – er kommet til Helsingør. Uddannelsen er et deltidsstudie over 2-3 år og er beregnet til ansatte med ledelsesansvar og -opgaver på det kunstneriske og kulturelle område.

Adgangskravet er mindst en kort videregående uddannelse samt 2 års relevant erhvervs erfaring.

På grund af de gældende restriktioner er uddannelsen begyndt virtuelt for de 31 tilmeldte på det første hold.

Vi har i bestyrelsen ikke turdet planlægge møder, ekskursioner og lign. i foråret. Hertil er usikkerheden for stor. Jeg håber, at min leder i medlemsbladet nr. 3, der skal udkomme efter sommerferien, IKKE vil indeholde noget om de lokale museers trængsler eller om Coronaen.

Bestyrelsen har set med glæde på, at vores medlemmer holder fast i medlemskabet i 2021 på trods af færre aktiviteter.

Tom Sinding

Formand for Helsingør Museumsforening

Forsidebilledet

En lille bronzefigur, som forestiller en musketer fra Frederik 2.s tid. Fra skulderen hænger bandoleret. Musketten, som han har haft i hånden, er tabt. Fundet i forbindelse med udvidelsen af Helsingør Havn i 1821. Foto: John Lee. Samlinger.natmus.dk

FORENING & MUSEUM

Bente Thomsen (ansvh.)

Torben Bill-Jessen

Charlotte Fenger

Eva Arnsfelt

Iben Vyff

Tryk: **Nofoprint, Vallensbæk**

Forening & Museum

udkommer med 4 numre om året i februar, maj, august og november.

Stof til bladet sendes til btsnekkersten@gmail.com

Deadline for nr. 3/2021 er fredag 25. juni 2021

Helsingør Museumsforening

Formand: Tom Sinding

Næstformand: Torben Bill-Jessen

Kasserer: Flemming Jensen

David Høyer

Charlotte Fenger

Ingrid Dora Jarnbjer

Elisabeth Thorsen

Bente Thomsen (suppleant)

Foreningens hjemmeside:

www.helsingormuseumsforening.dk

Kontingent for 2021:

225 kr. for enkeltpersoner

275 kr. for par

575 kr. for firmaer

Betaling kan ske på:

Reg. 2255, konto 1905639169

MobilePay nr. 307140

eller ved henvendelse på

Helsingør Bymuseum

Sct. Anna Gade 36

Museumslederen er landet

Af David Høyer

David Høyer tiltrådte som leder af Museerne Helsingør den 1. marts 2021. Privat foto.

I skrivende stund er det snart tre uger siden, jeg tiltrådte som leder af Museerne Helsingør. Det er derfor på tide, at jeg præsenterer mig selv over for foreningens medlemmer. Det har været tre uger, som allerede er fløjet afsted. Der er mange informationer og indtryk, der hver dag skal fordøjes.

Det er næppe nogen hemmelighed, at der er et stort behov for at få sat retning på museet, men jeg ved allerede nu, at der er mange gode kræfter på og omkring museet, hvilket er af stor betydning.

Jeg vil ikke her løfte sløret for mine tanker om museets fremtidige kurs, for det er endnu for tidligt. En ny strategi for museet forudsætter en grundig dialog

med ansatte, frivillige, borgere og mange andre, hvilket blandt andet den nuværende Coronasituation besværliggør.

Jeg var selvfølgelig opmærksom på de udfordringer, som Museerne Helsingør står overfor, inden jeg valgte at søge stillingen som leder af museerne. Kvalitetsvurderingen fra Slots- og Kulturstyrelsen såvel som de mange indlæg i pressen gjorde indtryk, men jeg vidste også, at byens historie havde potentiale, og hvad der var vigtigere: jeg er dybtliggende fascineret af byens historie. Dertil kommer også en stor lyst til at medvirke til at forme museets fremtid.

Fra ANTARES til Württembergs ravelin

Min interesse for Helsingørs historie begyndte nok tilbage i 1990'erne, hvor jeg fra tid til anden gik til hånde for min daværende svigerfar, der var høker ombord på lystfiskerskibet ANTARES. Skibet havde dengang fast plads, hvor den genopførte Von Scholtens ravelin i dag ligger. Når ANTARES efter en dag på Sundet kom tilbage i havn, gik jeg, lugtende af fisk og med fiskeskæl på tøjet ofte en tur på Kronborg eller i byen. Som historiestuderende nød jeg by såvel som fæstning og den følelse af historie, der siver fra murene.

Jeg er mag.art. fra Københavns Universitet i Historie og Østeuropastudier i 2006. Inden da havde jeg taget en master i Historical Research på Lancaster University i Storbritannien.

Jeg fik tidligt ansættelse som studentermedhjælper på Tøjhusmuseet el-

ler Statens Forsvarshistoriske Museum, som det kom til at hedde, da det fusionerede med Orlogsmuseet. Jeg var så heldig at kunne glide direkte fra specialet over i en ansættelse som museumsinspektør med ansvar for formidlingen.

Min første opgave var at udvikle et undervisningsforløb til museets skoletjeneste om 16-1700-tallets skibsbyggeri. Det blev et ganske ambitiøst forløb, hvor vi fik produceret pædagogiske modeller af skibene VASA, FYEN og HVIDE ØRN. Fælles for de tre historiske skibe var, at de hver især led under dårlige designs. Med modellen af VASA skulle eleverne indsætte kanondæk og i et stort vandkar iagttagte, hvad der skete med VASA. Derpå skulle eleverne forklare resultatet. Med afsæt i elevernes forsøg skulle de lære om opdrift, balance, tyngdepunkt, samt hvordan man byggede skibe i sejlskibenes æra.

Som leder af formidlingen havde jeg ansvaret for at udvikle og drive museets ferieaktiviteter, som blandt andet inkluderede den tilbagevendende ridderturnering, der hver efterårsferie tiltrak mere end 10.000 gæster. Det blev også min opgave at udvikle et helt nyt samarbejde mellem Fregatten PEDER SKRAM og museets to museumsskibe: ubåden SÆLEN og torpedomissilbåden SEHESTED.

Den klassiske museumsinspektør, der kun arbejder med sit ene felt, er en uddøende race. Som museumsinspektør på Statens Forsvarshistoriske Museum kunne jeg måske nok være leder af formidlingen, men jeg blev fra tid

til anden involveret i andre projekter, fordi museet var særdeles aktivt med at hjemtage indtægtsdækkende virksomhed.

Derfor blev jeg frikøbt til at bistå Slots- og Ejendomsstyrelsen med dokumentationen forud for genoprettelsen af Würtembergs ravelin. Det blev mit ansvar, sammen med en ingeniør fra Tøjhusmuseet, at grave kort og arkivalier frem og rådgive styrelsen om, hvordan ravelinen havde set ud, og hvilket artilleri der stod på ravelinen. I dette arbejde gik det op for mig, at der i Rigsarkivet lå en fantastisk historie gemt om byggeriet. Det blev til en større rapport, som blev brugt af styrelsen til formidlingen af fæstningen. Materialet blev siden publiceret i Museerne Helsingørs Årbog i 2011. En tilsvarende rapport om Kronværkets opførelse i 1688 er endnu ikke publiceret.

Arbejdet med Würtembergs ravelin bragte mig helt ind i Helsingørs historie. Gennem rådstueprotokoller,

Kronborg. Plan af slot og bastioner 1770.

Kilde: samlinger.natmus.dk.

breve og justitsprotokoller afdækkede jeg mange fascinerende fortællinger om borgernes trængsler i fæstningens skygge. Det glæder mig derfor, at Museerne Helsingør for nyligt har indledt et samarbejde med blandt andet Nationalmuseet for at afsøge mulighederne for en styrket forskning i krydsfeltet mellem fæstningen og byen. Denne fortælling er jo en særdeles vigtig brik til forståelsen af livet i Sundtoldstidens Helsingør.

Mellem kongegrave og verdensarv

Jeg forlod Statens Forsvarshistoriske Museum i 2012. Jeg blev for en tid i krigens og søens verden som underviser på Søværnets officersskole i Søkrigshistorie. Jeg havde også en kortvarig ansættelse på M/S Søfart, hvor jeg hjalp til med den del af udstillingen, der kaldes Krigssejlerne.

I 2012 blev jeg ansat i Roskilde Domkirke. Domkirken er som bekendt Danmarks kongelige mausoleum, og samtidig indskrevet på UNESCOs verdensarvsliste. Traditionelt er kirken en stor publikumsmagnet, men besøgstallet var efterhånden faldet til under 90.000 årlige besøgende turister. Samtidig havde Kulturarvsstyrelsen rejst en kritik af fraværet af formidling af kirkens historie såvel som kirkens status som verdensarv.

Dertil kom en manglende strategi for turisme, undervisning og håndtering af konflikten mellem funktionen som kirke og turistattraktion på én og samme tid. Internt i kirken var der splid om, hvorvidt kirken skulle fokusere på sin funktion som kirke el-

*Frederik 5.s kapel Roskilde Domkirke.
Foto: Frida Gregersen, Roskilde Domkirke.*

ler kulturarv. Det blev min opgave at vende besøgstallet, forbedre formidlingen og reducere problemerne mellem kirkens funktion som kirke og turistattraktion. Løsningen blev først at løfte formidlingsopgaven ud af kirkeligt regi og over i en selvstændig erhvervsdrivende fond med mig som direktør og en bestyrelse udpeget af blandt andet Nationalmuseet og Slots- og Kulturstyrelsen. Fokus blev nu rettet mod at forbedre formidlingen og ikke mindst markedsføringen. Jeg er i dag stolt over at kunne forlade Roskilde Domkirke med et besøgstal, der næsten var fordoblet (2019) og en kirke, der ikke længere ser kirke og kul-

I Roskilde Domkirke. Privat foto.

turarv som to modsatrettede funktioner, men noget der styrker hinanden.

Som erhvervsdrivende fond modtog vi ikke offentlige tilskud og til alle aktiviteter, der rettede sig til drift af kirken som turistattraktion, såsom bemanding, rengøring, formidling og markedsføring skulle vi tjene midlerne selv. Efterhånden som besøgstallet og indtjeningen steg blev det muligt at udvide bemandingen såvel som at finansiere et stort forskningsprojekt i samarbejde med Nationalmuseet om domkirkens bygningshistorie.

I 2016 etableredes en anlægsfond til etablering af et fremtidigt besøgscenter for domkirken. Også denne fond blev jeg direktør for. Ambitionen var at etablere et underjordisk besøgscenter

til 115 millioner, men det stod snart klart, at fonde i dag ikke er begejstrede for at bygge nye museumsbygninger, og med et Vikingskibsmuseum, der skal bruge 500 millioner, er det svært for projekter i Roskilde at trænge igennem til fondene.

Vi måtte søge en anden løsning, der var langt billigere at etablere. I stedet har vi i de seneste par år arbejdet med at etablere besøgscenteret i det gamle Duebrødre hospital, som også rummer Byens Hus, som er en krydsning mellem et kulturhus og et medborgerhus. Udviklingen af dette samarbejde har åbenbart, hvor mange spændende synergier, der kan opstå i utraditionelle samarbejder. Da jeg forlod Roskilde, var finansieringen ikke på plads, men den politiske opbakning fra byrådet er stor og projektet er i ”konstruktiv dialog” med to større danske fonde.

Når jeg nu valgte at forlade Roskilde Domkirke til fordel for Museerne Helsingør, var det en kombination af ønsket om dels at søge nye udfordringer, men også ønsket om at ”vende tilbage” til museumsverdenen. Det kan selvfølgelig lyde som et argument opfundet til lejligheden, men jeg havde faktisk en lyst til at arbejde med Helsingørs historie igen, og jeg syntes, at museet og byens historie har store uforløste potentialer.

Bådehavn ved Trykkerdammen

Af Lars Bjørn Madsen

Kyststrækningen ud for Trykkerdamsbakken syd for Helsingør kan meget vel have været et fiskerleje langt tilbage i tiden; altså et sted, hvorfra man fiskede, men ikke boede permanent. Enkelte fiskere har måske slået sig ned i længere tid, og fra omkring 1850'erne ved vi at fiskere har bosat sig her, men de har kun haft mulighed for at trække deres både op på stranden, ligesom de har haft deres stejleplads i området.

Angivelig skulle fiskerne på et tidligt tidspunkt have anlagt en lille bådehavn, der markerede sig ved en række nedrammede pæle, udgørende bolværket mod Øresund. Denne havnelignende anordning ses dog ikke på de ældste kort og har næppe været af særlig betydning.

I 1889 var arbejdet med anlæggelse af Kystbanen og opførelse af en ny jernbanestation ved havnen ved at gå i gang. Forlægningen af jernbanen betød, at byens fiskere mistede deres bådepladser ved Strandgade, hvilket fik dem til at anmode byrådet om, at man fandt et egnet sted, hvor der kunne indrettes en både- og tørreplads.

I forvejen havde fiskerne rådighed over de kommunalt ejede kyststrækninger ved Grønehaven og ud for Trykkerdamsbakken. Her kunne de oplægge deres både og have skurplads til deres redskaber mod en årlig lejeafgift til kommunen.

Dette fotografi viser havnebassinet, som det så ud omkring 1898. Det inddæmmede areal er åbent, så bådene kan sejle ind.

Kilde: Museerne Helsingør.

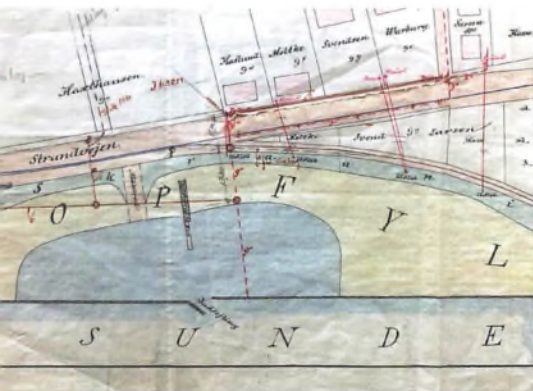
Et evigt savn havde dog været en lille bådehavn, og dette ønske gav fiskerne udtryk for ved et møde med byrådets Udvalg for faste Ejendomme i april 1894, hvor også regler og betaling for benyttelse af de forømtalte kyststrækninger blev behandlet.

En decideret bådehavn kom dog ikke på tale i første omgang, men udvalget vedtog i maj samme år at lade bygge en 60 alen lang stenfyldt vase ud for lensgrevinde Bille-Brahes ejendom på Søndre Strandvej, der ved et knæk i nordlig retning kunne bedre forholde sig en smule.

Det blev begyndelsen på et større dæmningsarbejde der ville øge arealet ud for Trykkerdamsbakken betydeligt. Samtidig lod man et ikke opfyldt område inden for dæmningen danne et lavt havnebassin, hvortil man kunne køre ned ad en rampe fra Strandvejen.

Inden disse arbejder var blevet fær-dige, blev det endnu ikke helt sikre-de område oversvømmet ved en storm i begyndelsen af december 1895, hvor-for medlemmerne af Udvalget for faste Ejendomme måtte vandre ad Strandstien derud og tage skaderne nærmere i øjesyn. Man besluttede, at arbejdet hurtigst muligt skulle afsluttes, inden en ny storm ville udrette for mange skader.

Den 15. juni året efter drog udvalgets medlemmer atter ud til Trykkerdammen for at besigtige det nu stort set færdige arbejde »og fandt det tilfredsstillende. Hele det inddæmmede Areal er ganske vist ikke opfyldt endnu, men der er dannet en god lille Baadehavn og al tidligere Tanglugt fjernet.« Byrådet bevilgede da også et beløb på 1.000 kroner »til at fuldføre de paabegyndte Inddæmningsarbejder«, et beløb, der endte med at blive til 2.160 kr.

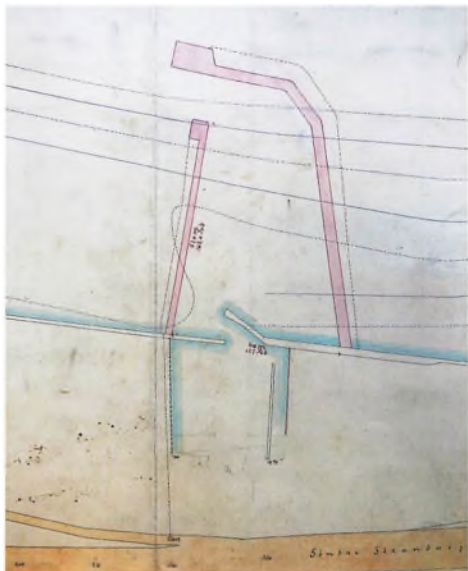
Kort over det nye inddæmmede område tegnet august 1896. Havnen optager en stor del af området, og adgang til denne skete ad den markerede rampe/nekørsel fra Strandvejen. Kilde: Museerne Helsingør.

Fiskerne var tilfredse, men tanglugten skulle volde landliggerne og de fastboende mange problemer i de følgende år, og gang på gang klagede man berettiget over denne ubehagelighed.

En ny bådehavn

Bådehavnen ved Trykkerdammen fungerede da heller ikke tilfredsstillende, netop fordi der konstant var problemer med indskyllet tang. Fiskerne foreslog derfor i august 1909 kommunen at anlægge en større havn i stil med Snekersten Havn med moler ud i vandet.

Udvalget for faste Ejendomme kunne på deres møde i oktober, hvor også havneingeniør Beck deltog, dog ikke anbefale en sådan havn, da det ganske enkelt ville blive alt for dyrt. I stedet foreslog man byrådet at lade de eksisterende forhold ved dæmningsanlægget forbedre og måske indrette en bedre bådehavn indenfor dette areal. Den 21. oktober behandlede byrådet forslaget på et lukket møde, og her foreslog borgmesteren, der sammen med flere byrådsmedlemmer åbenbart bifaldt idéen, at forene havneprojektet med en strandpavillon og tilhørende haveanlæg, da området jo var et ganske populært udflugtsmål for helsingoranerne, der gerne spadserede ad Strandstien langs vandet herud. Stadig var man mest interesseret i en havn med moler, og det blev vedtaget at lade kommunens ingeniør, A.T. Jørgensen udarbejde en opmåling af området med forslag til en bådehavn, enten udbygget med to moler eller lagt indenfor det inddæmmede område, samt placering af en pavillon, hvortil arkitekt

Ingeniør A.T. Jørgensens tegning fra 1909 til en bådehavn. Med rødt er angivet den optimale løsning med to moler bygget ud i havet, og med blåt ses den realiserede mindre havn udgravet i det inddæmmede område, hvis resterende del nord og syd for havnebassinet skulle opfyldes. Kilde: Museerne Helsingør.

Poul Holsøe havde leveret tegninger. Den 10. december 1909 forelå forslaget fra ingeniøren med de to skitserede muligheder for en bådehavn. Projektet var ambitiøst, men det endte med den mindre bådehavn indenfor det inddæmmede område, da en sådan ikke var så udsat for storme og tilsanding, som det tidligere større inddæmmede areal havde været.

Den lille havn løste ikke problemerne med opskyllet, ildelugtende tang, hvorfor byrådet i foråret 1911 bevilgede 2.000 kr. til et stykke bolværk mod det lille havnebassins sydlige side. Desuden blev den gamle pæleramning repareret, og den sydlige del af

det inddæmmede areal, der stadig var delvis vandfyldt, blev fyldt op, når lejlighed bød sig, ligesom man rensede havnebassinet for tang.

Måske var det inddæmmede areal på begge sider af havnebassinet blevet lidt for rigeligt fyldt op, ikke med jord og grus, men med affald fra byen. I hvert fald blev det i sommeren 1913 på opfordring af Sundhedskommissionen besluttet at stoppe denne uskik og i stedet »snarest muligt i fornøden Udstrækning at dække Pladsen med ren Muldjord, Grus og lignende i tilstrækkeligt tykt Lag«.

Bådehavnen eksisterede i mange år, men hele herligheden forsvandt ved anlægget af Færgevej i 1938. Men da havde byen fået sin Nordhavn, der løste langt de fleste problemer og åbnede for langt flere, nok så bekendte aktiviteter.

Bådehavnen som den så ud efter 1909, hvor en mindre havn var gravet ind bag det inddæmmede, nu opfyldte areal.

Kilde: Museerne Helsingør.

Porten til et nyt liv

Af Sonja Furu og Anita Furu

Et skib lagde til i Helsingør – i 1906.

På dækket sad en pige på en gynge, som kaptajnen havde bygget til hende. Eftersom skibet og mandskabet var dansk, forstod pigen ikke et ord af, hvad nogen sagde, og kaptajnen har nok tænkt, at det kunne føles ensomt. Derfor byggede han gyngen, tænker vi.

Pigen var 6 år gammel. Hun havde rejst langt. Først med tog fra Kiev til Sankt Petersborg og derefter med skibet fra Sankt Petersborg til Helsingør.

Mens matroserne kastede trosser ind på land, fastgjorde dem på fortøjningspælene og fik landgangsbroen på plads, stillede pigen sig op på gyngen og spejdede ind mod menneskemængden på kajen, som var hun sin egen lille kaptajn.

Særligt optaget var hun af en dame med en stor gul hat med en blomst og en fjer foran på skyggen. »Og tænk dig«, fortalte hun mange år senere.

»Den fornemme dame, som var den første, jeg lagde mærke til, da jeg kom til Danmark, hun blev min mama!«

Den lille pige blev senere farmor til den ældste af os og oldemor til den yngste.

Vi tænker, at hun var bange, da hun ankom til et fremmed land, hvor hun ikke forstod sproget og ikke kendte et menneske. Vi tror, at hun savnede alt det, hun forlod: sine søskende, sit sprog, sit hjem, de lugte og lyde, hun kendte.

Den lille pige Froma Pukotilo. Privat foto.

Men sådan var det ikke i den historie, hun valgte at fortælle om sig selv. Hun fortalte om sin ankomst til Helsingør som et eventyr.

Den lille pige hed Froma Pukotilo. Hun var blevet forældreløs under pogromerne i Rusland. I Danmark fik hun navnet Ruth Ballin. Hun blev adopteret af Sophie Ballin, som var en ældre og ugift dame, og placeret i et klunkehjem med klavertimer og familiemiddage; et miljø, der var jødisk, men så sig selv som assimileret.

Da Ruth ankom til sit nye hjem på Nørrebrogade, åbnede tjenestepigen Amanda døren. Amanda havde længe sagt, at når der kom et barn i huset, så ville hun pakke sine ting og sige sin

Skonnertbriggen *May* i Helsingør Havn 1906. Det vides ikke, med hvilket skib den lille pige sejlede til Helsingør, men billedet illustrerer, hvordan Helsingør Havn så ud i 1906. Kilde: Museet for Søfart.

stilling op. Det var for besværligt at have et barn rendende.

Men dér stod hun så på dørtrinnet, den seks år gamle pige, iført en rød kjole, små russiske støvler, med en lille kuffert i hånden og neje og neje-de, det bedste hun havde lært.

Det var ikke til at stå for, selv ikke for den stædige tjenestepige.

Den første aften i Danmark blev Ruth lagt i seng på sit nye værelse. Det var Amandas opgave at putte barnet, og Ruth ville ikke lade hende gå. Vi forestiller os, at hun aldrig havde sovet alene før, måske var hun vant til at ligge sammen med sine søskende. Amanda hentede sit sengetøj og redte op til sig selv ved siden af Ruths seng. I løbet af natten forsøgte Amanda at trække hånden til sig, men den lille pige holdt fast. Hele natten lå de med hinanden i hånden. Det glemte Ruth aldrig Amanda for.

Mens Helsingør blev porten til et nyt liv for vores oldemor og farmor, blev to af hendes søskende adopteret

til England, hvor storesøsteren Zipa og storebroren Boris kom til hver deres familie. Den ældste bror Anchell blev i Kiev, da han var for gammel til at blive bortadopteret.

Ruth genså aldrig sine søskende.

Det var Anchells plan at rejse til Amerika som så mange andre dengang. Ifølge Morten Things værk »De russiske jøder i København 1882-1943« kom måske 10.000-12.000 russiske jøder til Danmark fra slutningen af 1800-tallet til begyndelsen af 1900-tallet. De fleste ønskede at rejse videre til USA, men omkring 3.000 blev i Danmark.

Vi håber, at det også lykkedes Anchell at slippe væk fra Kiev, før holocaust skyldte hen over Europa, og nazisterne dræbte jøderne i Kiev.

Zipa og Boris var i England uden for nazisternes rækkevidde. Selv boede Ruth i Spanien under krigen og var dermed også i sikkerhed. I Danmark måtte hendes adoptivmors slægtninge flygte fra Snekkersten til Sverige.

Helsingør var Ruths port til et liv i fred og sikkerhed – i hvert fald de første årtier.

Ruth Ballin som ung kvinde. Privat foto.

Fattigfolks barn og teglværksarbejde i 1890erne

Jens Ejner Viliam Petersen (1892-1979)

Af Marianne Petersen-Braun

Dette er beretningen om min farfars barndom fra han var 6 år i 1898 til han blev konfirmeret. Familien levede af og med Nivå Teglværk på godt og ondt, og det vidner hans fortælling så tydeligt om.

Jeg fandt den håndskrevne beretning i en lommebog fra 1976, da farfar var ca. 84 år gammel.

Han fik aldrig en uddannelse, men erhvervede sig praktiske færdigheder ved arbejde på Helsingør Værft og ved vejarbejde for kommunen for sidenhen at blive arbejdsformand med ansvar for Marienlyst Slots Park sammen med sine "manner". Han havde tjenestebolig på Marienlyst Slot fra 1927 til pensioneringen i 1957.

Da hans søn (min far) i 1933 tog releksamen, var det vigtigste for farfar at "drenge" fik en uddannelse. Det fik

*Humblebæk Teglværk omkring 1920.
Foto: Nivå Teglværk.*

denne som elev i et stort handelsfirma, senere Kgl. Dansk Konsul og ridder af Dannebrog.

Det var farfars største dag, sagde han, som ellers altid var en overbevist socialdemokrat.

Beretningen er gengivet med den originale stavning

Jens Ejner Viliam Petersen
Født 1892 i Nivå, død 1979 i Helsingør
Min barndoms Erindringer fra da jeg var 6 år.

Da kom Far på Usserød Sygehus med bræged Ben. Han kom til Skade i Lergraven, en Skanse faldt saa Far kom i klemme mellem en Tipsvogn.

Far laa lang Tid paa Sygehuset og trange Tider blev det.

Mor fik 7 kr. om ugen. Vi var Agnes, Christian, Villy og mig.

Mor maatte gaa paa Teglværket og kante Sten, Christian kom som Dreng til Hjælp hos Købmand Rejmers for 75 Øre om ugen, og som 7-aarig kom jeg til at vogte Faar paa Nivaagaard Engen, 100 Stk; om Sommeren paa Strandengen og om Vinteren paa Vede (i væde?) og Regn for 75 Øre om Ugen.

Far kom Hjem fra Sygehuset og derop igen.

Saadan gik det i flere Aar, saa kom Far hjem og blev Kusk paa Teglværket

for 12 Kroner om ugen, men saa fik Far Lungebetændelse i 1902 i Marts og døde, da jeg var 10 Aar.

Jeg kom i store Klasse, som det kaldtes dengang, 4 gange i Skole om Vinteren og to gange om Ugen om Sommeren, saa vi kunne arbejde paa Gaarden, vogte Køer og Faar, som det passede gosejeren, til en lille Betaling.

I Skolen skulle vi kunne vores Bibels Historie, lære hver Salme udenad, hvis ikke, saa var Spanskrøret der med det samme. En gang kunne jeg ikke fange, hvad den anden var kommet til, saa han (*læreren sagde*) jeg skulle blive hjemme og lære mine Leksier. Saa sagde jeg at jeg kunne dem udad, saa blev han saa gal han tog spanskrøret, hev mig ud fra bordet og gav mig 26 slag saa jeg maatte ligge 3 Uger i Sengen.

Da jeg saa en Dag gik forbi Købmand Rejmers, stod Købmanden i Døren og siger til mig, hvorfor gaar Du ikke i Skole, for han slaar mig ihjel næste gang han bliver gal, kom ind og lad os tale om det. Saa maatte jeg tage Tøjet af og der sad 26 slag af Spanskrøret på Brystet og på Rygen, det hele flaaet (*af?*).

Saa rengede Købmand til Skolelæreren, og han kom ned og saa det og fik en omgang af Købmanden, og saa Skolelæreren hjem til Mor med en Høne og Æg, men Mor sagde han godt kunne gå igen, men Du skal gå i Skole igen men aldrig hos ham.

Købmand Rejmers sagde saa at han og Sognefoged Jørgen Jensen og Skolelærer Fuglbjerg (?) Vejnbrød var mine

Formyndere. Og jeg festede til Sognefogeden for 20 kr. for Sommeren 1905, blev konfirmeret 30. September.

7. September 14 Aar blev jeg fra 1. November 1905 til November 1906 for 40 kr. for et Aar. Det var 60 Kr. for 1 1/2 Aar.

Arbode fra 6 Morgen til ca. 10 Aften.

En dag gik jeg hjem til Mor i gennem Nivaa Mølle traf Hr. Madelung og spurgte om han ikke hade brug for en Dreng til første November. Jo det hade han, men jeg var for ung til at feste mig ud selv.

Jeg sagde, jeg havde en Bror, om det var nok. Det var det og jeg fik Pladsen. 50 Kr. for Vinteren. Det var noget helt andet, 5 Kr. paa Vilkaar.

Jeg var i Møllen Bageriet, malte, passede Grise, kørte efter Mælk hos Bønderne, det var en dejlig tid.

Forpagtningen af Nivaamølle hørte op og vi flyttede til Niverød paa Madelunggaard 1 Aar, da blev jeg kaldt hjem af Mor.

Min Bror var blevet udlært Smed for 8 Kr. om Ugen paa Teglværket og han skulle ud og lære mere. Jeg kom paa Teglværket som Kusk 12 Kr. om Ugen.

Vi kørte med Sten til bygepladsen Mikkeltborg, Vedbæk, Skotterup, Humlebæk, Espergærde.

Af de 12 Kr. fik Mor de 10, 1 Kr. til Tøj, 1 Kr. til lommepege.

Saa kom jeg paa Søen og stuede Sten i Bådene. Der kom 10 Øre pr. Tusin, 1 Øre Indestaaende til Mikkeldag. Den Sommer hade jeg 33 Kr. Indestaaende, det vil sige 3 Millioner 300 000 Sten i mine Hænder.

Digt til K.F. Marstrand

Speilet

“Tor Du mig roligt i mit Øie skue?

“Synes Du ei det dunkler i sin Lue?

“Synes Du ei, paa mig Du har at stande

“En furet Pande?

“Synes Du ei, mit Smiil er lidt forvandlet,

“Som om med Kummer, det er noget blandet?

“Tal Du kuns aaben – fra et ærligt Hjerte!

“Saae Du min Smerte?

Ja ærligt talet – Kummer for dit Øie—

Det kan jeg see, og seer det gandske nøie

Og Furer paa din ellers frie Pande,

Stundom sig blande.

Smilet paa Kinden, kan jeg ei benægte,

Glæden kan ei saa gandske rolig smægte –

Dog er der Noget, som mig til dig trækker –

Og ei bortskrækker.

“Synes Du det? – men tag ei feil min Kjære!

“Thi jeg er sandru, tro mig fast på Ære!

“Smigrer Du mig – Da•• Du ••• Saare!

Skjuler Du Taare.

Tak for din Warsel! – Pagt jeg slutter gjerne

Med Dig paa Jord – og i et evigt fjærne!

Vil bede Gud, naaer Livets Storme larme –

Han sig forbarme!!!

Peter Colding Tham

Helsingør 9. Mai 1844

Gid solen må skinne på dig!

Hvor prikkerne står er der hul i papiret.

Om digtet til K.F. Marstrand

Af Svava Okkels

K.F. Marstrand. Billedet er uden datering. Kilde: Helsingør Museerne.

I Helsingør Museers arkiv i St. Annagade kan man finde spændende ting.

Nina Christensen, Pernille Helsted, Henrik Hey og Svava Okkels (denne teksts forfatter) læser handelsdo-

kumenter – og nogle få private breve – som er sendt til købmand Marstrand.

Der var jeg så heldig at finde og læse digtet "Speilet", som er trykt på modstående side. Digtet lå sammen med Marstrands forretningspapirer, som rummede festsange og lejlighedssange.

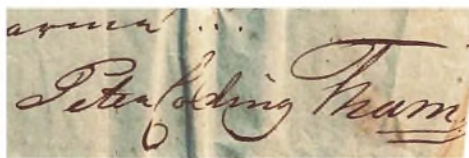
Der er ca. 2 til 5 festsange eller digte hvert år. De fleste har en generelt set festlig tekst, og skribenten er anonym, men ofte underskrevet med 4 prikker. Det er derfor lidt usædvanligt at finde et digt, der er underskrevet med navns nævnelse.

Den gotiske håndskrift er hyppigt svær at læse. Papiret er ofte tyndt, slidt og hullet, og skrivelserne ikke altid lige pertentlige med deres håndskrift. Navnet på afsenderen af det her trykte digt, som tydeligvis handler om et opbrud mellem to personer, som står hinanden nær, blev tolket som Petra Col-

ding Tham. Lidt specielt, idet Marstrand i 1833 var blevet gift med Dorothea Aschengren, og de levede sammen til 1878, da Dorothea døde.

Det var derfor oplagt at forsøge at finde Petra Colding Tham i folketællingerne. Digtet er fra 1844, og den tidsmæssigt nærmeste folketælling foregik i 1845. Der er imidlertid ingen kvinde med det navn i folketællingen, hverken i 1840 eller 1845. Der er til gengæld i begge de to folketællinger en handelsbetjent Peter Colding Tham, som var angivet som ugift, født 1790, handelsbetjent og logerende i Stengade. Ved nærmere eftersyn viste det sig, at underskriverens fornavn lige så vel kunne tydes »Peter« som »Petra«, som det var blevet læst i første omgang.

Var der her tale om et forhold, som kunne vise sig stærkt belastende, hvis det blev alment kendt? Specielt selvfølgelig for Marstrand, som tilhørte den absolutte overklasse i Helsingør. Det her fundne er ikke noget bevis, men der er visse indicier på noget, som i 1800-tallet var stærkt forkasteligt, grænsende til det ulovlige. Nu læser vi videre, spændte på, om der kommer andre interessante private breve eller digte.

Udsnit af originaldokumentet med digtet "Speilet". Kilde: Helsingør Museerne.

Stenen lugter nybagt brød

Af Laurids Mikaelson, Snekkersten

Dette er historien om Snekkerstenen. Den står i Snekkersten, 10 meter ude i Øresund. Hvor kommer den fra? Det er der mange forklaringer på, men da den 40 tons tunge store sten har stået der i flere mænds minde, er historierne om, hvor den kom fra noget anekdotiske.

Sagn fortælles om Snekkerstenen, f.eks. at den er kastet af en heks på Ven i et strømpebånd mod en troldmand i Snekkersten. Og et andet sagn siger, at den drejer rundt, når den lugter nybagt brød, og at den danser, når den hører musik. Det vil nok komme bag på mange, men der er i nyere tid ikke nogen, som har set det.

Et andet sagn fortæller, at stenen er kommet sejlene fra Kullen, eller er blevet kastet af en kæmpe fra Skåne.

Men det er sagn. Til gengæld er det nok nogenlunde rigtigt, at det var her vikingerne fortøjede deres snekker efter togter ned gennem Europa, op ad den ene flod, og ned ad den anden, hvorfor snekkerne måtte slæbes over land fra den ene flod til den anden. Stenen er opkaldt efter snekkerne, og fiskerlejet er opkaldt efter stenen.

Anna Elisabeth Jessen har skrevet en dejlig roman, »Om hundrede år«. Det er en slægtshistorie, som udspiller sig i Sønderjylland fra 1914 til 2014. Det er i den del af Sønderjylland, som efter 1864 var tysk, men igen blev dansk efter første verdenskrig og genforenin-

Snekkerstenen. Træsnit af Carl Baagø.
Fra Illustreret Tidende

gen i 1920. Bogen blev udgivet i 2020. Den kan varmt anbefales.

Noget tyder på, at hun har hørt om Snekkerstenen og de mange sagn, som knyttes til denne 40 tons tunge sten ved Snekkersten.

I kapitlet som hedder »1925. Sten og brød«, kan du bl.a. læse, at Martin Gram graver i jorden med en teske. Han kaldes oldgranskeren. Han fortæller historien om den store bautasten ved Hovslund i Sønderjylland. »Stenen er to meter høj, og den kan bevæge sig«, siger Martin. »Man siger, den vender sig, når den lugter brød«.

Martin fortsætter: »Jeg har en plan om at flytte den. For der hvor den står, er der meget langt til lugt af brød fra en gård eller en bager, men jeg har en plan om, at den sten skal flyttes til Øster Løgum Kirke, og så vil den være tættere på gårdene og bageren, og så skal I bare se løjer, så vender den sig, er det ikke spændende?«.

Jo. Det er ganske vist.